
12-тий п'ятирічний план – нові завдання й виклики для розвитку Китаю

О. Коваль

Article is devoted to process of planning of the 12th five-year program of economic and social development by Chinese leadership. It analyzes main tasks, problems and challenges that await China in the near future. In October 2010, after the 5th Plenum of the CPC Central Committee of the 17th convocation, the final period of development of the next five year development plan of China has began. It was approved during the regular session of the Chinese parliament March 14, 2011. Next five years is seen in Beijing as a key stage in the implementation of further reforms in political, economic, social and cultural fields. Thus, it is the urgent task to analyze modern approaches and views of the China's leadership on economic planning, the role of CCP in the current stage of economic reforms and the main tasks, which China will try to realize in the next few years.

Стаття присвячена розробці керівництвом КНР 12-го п'ятирічного плану економічного та соціального розвитку, завданням, проблемам і викликам, які чекають на Китай у найближчий час. У жовтні 2010 року, після проведення 5-го пленуму ЦК КПК 17-го скликання [1], почався фінальний період розробки заходів та завдань наступного п'ятирічного плану розвитку Китаю. Він був затверджений у ході чергової сесії китайського парламенту 14 березня 2011 року. Саме період 12-ї п'ятирічки в Пекіні розглядають як ключовий етап у здійсненні подальших реформ у політичній, економічній, соціальній та культурній галузях. Від так є актуальним завданням проаналізувати сучасні підходи та погляди керівництва КНР до економічного планування, роль КПК на поточному етапі економічних реформ, а також основні заходи, які намагатиметься здійснити Китай найближчими роками.

Джерельною базою для доповіді є найновіші офіційні матеріали китайських урядових та партійних органів [2], публікації в китайських та світових ЗМІ [3] та мережі Інтернет [4].

Деякі головні підсумки 11-ї п'ятирічки: незавершений перехід

Влада КНР у цілому задоволена підсумками 11-ї п'ятирічки, адже в цей період економіка КНР досить упевнено витримала світову фінансову кризу 2008-2009 років. Середній показник зростання ВВП за п'ятирічку склав понад 11%, зважаючи на те, що 2007 року він сягнув рекордні 14,2% за китайськими даними. Натомість, слід звернути увагу, що рівно 5 років тому, коли розроблялися плани п'ятирічки влада Китаю оголосила про “перехід соціально економічного-розвитку на рейки наукового розвитку”, що передбачав побудову суспільства економічного типу (щодо використання ресурсів) та врегулювання виробничої структури, побудова нового соціалістичного села й реформу адміністративного управління. Головною вимогою був визначений саме “**перехід**”, тоді як концептуальний “науковий погляд щодо розвитку” лише ключовим фактором [5].

Рубіж 2005–2006 років розглядався деякими експертами, як поворотний момент у розвитку китайських реформ і саме в цей час наголошувалося на необхідності “збалансування”, або “відновлення рівноваги” у економічній структурі країни. Планувалося втримати зростання ВВП у межах 7,5%, щоб зменшити “перегрівання” економіки. Саме цим збирався займатися китайський уряд від 2006

року. Проте вже підсумки перших років виявили не реалістичність деяких першочергових планів – зокрема щодо зниження енергетичних затрат на одиницю ВВП на 20% за п'ятирічку (або 4% на рік), одночасно зі зростанням ВВП у 2 рази, а також перебудову й оптимізацію виробничої структури.

Серед першочергових завдань 11-ї п'ятирічки були названі такі чотири “переходи”:

- Економія енергоресурсів, скорочення енерговитрат на одиницю ВВП, зниження шкідливих викидів;
- Урегулювання виробничої структури, правове вирішення проблеми надлишкових виробничих потужностей;
- Будівництво нового соціалістичного села;
- Реформа системи адміністративного управління, з акцентом влади на функції суспільного управління та соціального обслуговування.

За підсумками 2006-го року зниження енерговитрат на одиницю ВВП склало 1,23% (1,79%), у 2007-му – 3,27% (3,66%), у 2008 – 4,21% (5,2%) та у 2009 – 3,61%. Загалом: 12,32% (або 14,26%). Тут наведені дані, що їх китайське статистичне управління видавало кожного наступного року, проте вже на початку 2010 року було зазначено, що скорочення вже склало 15,6%. У першому півріччі 2010 року енерговитрати навіть збільшилися, хоча й не суттєво на 0,09%, а за підсумками 2010 року скорочення склало понад 5%. Натомість уже наприкінці 2010 року влада КНР відзвітувала, що головна мета 11-го п'ятирічного плану досягнута й скорочення згідно з одним з повідомлень склало приблизно 22%, а статистичні данні за минулі роки були суттєво скореговані (2006 – 2,74%, 2007 – 5,04%, 2008 – 5,20%, 2009 – 3,61%, 2010 ~ 6%) [6]. Отже, статистичні дані 2010 року не співпадають, з тими про які говорили в минулому й це дозволяє сумніватися, що плани було виконано. Адже у 2006-2007 роках, завдяки добрій кон'юктурі ринку швидкими темпами в Китаї зростало виробництво саме в найбільш енергоємних галузях – металургії та хімічному виробництві. Окрім того, енергоспоживання зростало в Китаї в цей період навіть більшими темпами ніж зростав ВВП. За оцінками експертів скорочення енерговитрат склало не більше 19%, і вже в планах 12-ї п'ятирічки, обмежилися більш реальними показниками скорочення 3,5% на рік. У 2010 році вчені Китаю заявили, що перехід до нової системи енергоспоживання відбудеться лише 2050 року, і період до 2030 року є найбільш складним у цьому переході. Одночасно Китаю вдалося досягнути запланованих показників зменшення шкідливих викидів.

21 грудня 2005 року Тимчасовий циркуляр Держради КНР про стимулювання врегулювання виробничої структури, зазначав, що понад 10 останніх років ця проблема так і не була вирішена. Реструктуризація галузей з надмірними потужностями виробництва, енергозатратні та ресурсоємні стануть головним об'єктом уваги держави та уряду. Натомість, у 2006-2008 роках було дуже мало зроблено для кардинальної перебудови. Економіка залишалася орієнтованою на експорт, зберігався дисбаланс між легкою промисловістю та важкою, активно розвивалися енергоємні виробництва. Лише в липні 2007 року влада КНР зробила суттєвий крок по зниженню такого дисбалансу, скасувавши податкові пільги на експорт продукції даних підприємств.

Китай був заскочений світовою фінансовою кризою 15 вересня 2008 р. зненацька. У наслідок кризи значно мірою знизилися темпи зростання експорту, зупинені підприємства, зросло безробіття, почався відтік робочої сили з міст у села. Через існуючі дисбаланси, найбільшого удару кризи зазнали приморські райони КНР, а також підприємства орієнтовані на експорт. 6 листопада 2008 року

на засіданні Постійного комітету Політбюро ЦК КПК за участю голови КНР Ху Цзіньтао були визначені заходи по стимулюванню внутрішнього попиту й забезпеченню “стабільного та стрімкого” зростання національної економіки. А вже 10 листопада 2008 року Постійний комітет Держради КНР визначив 10 заходів, які мали скласти антикризову стратегію Китаю. Першими серед них були – пришвидшення темпів будівництва соціального житла, інфраструктури села та транспортного будівництва, збільшення доходів населення.

На ці цілі було витрачено 4 трлн. юанів коштів з бюджетів різних рівнів та банківських кредитів, які були спрямовані на будівництво зі значними капіталовкладеннями й великими за обсягом робіт об’єктами, а також підтримки збуту побутових електроприладів, автомобілів та мотоциклів на внутрішньому ринку, переважно в сільських районах. Китай став на шлях посиленого розширення внутрішнього попиту, з одночасним проведенням активної бюджетно-фінансової та стриманої грошової політики.

Отже, плани 11-ї п’ятирічки на початку 2009 року були суттєво змінені з метою збереження високих темпів зростання економіки. Проте зміщення пріоритетів у бік стимулювання внутрішнього споживання (слід зазначити з 2000 року частка внутрішнього споживання у ВВП Китаю скоротилося з 45% до 35,1%, поступившись інвестиціям, які сягнули майже 50%), не дало тривалого ефекту – суттєве збільшення темпів зростання внутрішнього споживання спостерігалось, лише в першій половині 2009 року, потім темпи зростання вповільнилися, адже в людей не було зайвих грошей, які вони воліли радше тримати в банках на депозитах, або інвестувати в нерухомість. Тим не менше, нове скерування промисловості на обслуговування внутрішнього ринку дозволило певною мірою вирішити проблему надлишкових потужностей у виробництві, які в умовах кризи ставали збитковими та ліквідувалися, що дозволило пришвидшити трансформацію моделі економічного розвитку КНР, покращити якість товарів, збільшити випуск продукції зі значною часткою доданої вартості. Однак перехід до нової економічної моделі не був завершений. Слід також сказати, що в середині держави значна доля зростання була забезпечена завдяки будівництву житла – один із секторів ріст, якого перевищив темпи зростання ВВП, а також автомобілебудівної галузі, випуску побутової техніки, будівництва доріг.

Значна сума антикризових фондів також була витрачена на соціально важливі проекти, по працевлаштуванню, освіти й медичного обслуговування, ліквідації наслідків руйнівного землетрусу в провінції Сичуань навесні 2008 року.

Таким чином, можна стверджувати, що плани 11-ї п’ятирічки були виконані лише частково, або не виконані взагалі – зокрема щодо макроконтролю над зростанням економіки, скорочення ресурсних затрат на одиницю ВВП, планів витратити 2% ВВП на інноваційні розробки й дослідження й збільшення інвестицій у соціальну інфраструктуру села (про що взагалі перестали говорити з початком кризи). Більш того, влада від 2009 року сприяла відтоку селян мігрантів, що залишилися під час кризи безробітними у невеликі містечка, намагаючись прив’язати основну їх кількість до певних регіонів внутрішнього Китаю.

Не завершено переведення економіки на рейки наукового розвитку, у той самий час реформа адміністративного управління сприяла до більш активної ролі місцевих адміністрацій у скеруванні грошей місцевих, а також центрального бюджетів на вирішення соціальних проблем сприянню розвитку соціальної сфери, сфери обслуговування. Негативним наслідком, такого уведення стало збільшення фактів корупції.

Увага уряду КНР у 2009-2010 рр. була також зосереджена на кредитно-фінансовій політиці. У цей час, більш нагальними стали реформи оподаткування, досконале виконання бюджету, гнучка валютна політика, стримування інфляції, про що в планах п'ятирічної данини навіть не згадувалося.

Отже, перед Китаєм тепер стали проблеми, яким 5 років тому не було приділено належної уваги, але які наразі виявилися більш актуальними та суттєвими для забезпечення сталого розвитку країни на тривалу перспективу. Ураховуючи, наслідки кризи 2008 року, Китай почав розробку планів 12-ї п'ятирічки, в яких пріоритети китайської влади на найближчі 5 років суттєво змінилися, проте одночасно деякі питання, не вирішені за минулі 5 років залишилися в планах на майбутнє. (Див. табл. 1) Проте шанси на успішне виконання деяких з них сьогодні є меншими, ніж раніше, через погіршення зовнішнього середовища й згаяного часу в минулому.

Таблиця 1. Порівняння основних завдань і концепцій 11-го та 12-го п'ятирічних планів Китаю

План 11-ї п'ятирічки	План 12-ї п'ятирічки
Цілісно і ретельно здійснювати концепцією наукового розвитку	Поглиблювати ретельне застосування концепції наукового розвитку
Забезпечити стійкий і відносно швидкий економічний ріст	Забезпечити довготерміновий стійкий і відносно швидкий економічний зріст
Основна лінія – Покращувати економічну структуру	Основна лінія – Пришвидшити перебудову економічної моделі
Базова вузлова точка – розширення внутрішнього попиту, у першу чергу споживчого	Головна мета – науковий розвиток, як головний фактор прискорення економічних перетворень, зміцнення національних інновацій
Національна політика - Зберігати і ефективно використовувати природні ресурси, трансформувати економіку з метою досягнення стабільного розвитку	Головний напрямок наступу – стратегія на покращення виробничої структури, створення механізму для тривалого зростання внутрішнього попиту, розвиток “нових стратегічних галузей”, розширення сектору послуг, скоординований розвиток міста і села, з перевагою для урбанізації
Національна стратегія – зміцнення національних інновацій	Відправна точка – Захист і покращення життя людей, всезагальне процвітання
Координувати розвиток міст і сіл	Створити суспільство, орієнтоване на бережливе ставлення до природних ресурсів, дружній до природи спосіб життя, поглиблювати застосування національної політики зберігання природних ресурсів, стати на шлях стабільного розвитку.
Невпинно поглиблювати реформи і відкритість	Поглиблювати реформи і відкритість
Посилювати створення гармонійного суспільства, поставити потреби людини на перше місце, сприяти зайнятості всіма способами, з дотриманням соціальної справедливості	Гармонійне і стабільне суспільство, захищати і покращувати життя людей
	Сприяти культурному будівництву з метою посилення “м’якої сили” Китаю

Система планування в КНР, її циклічність і безперервність

На відміну від планування за радянських часів та в часи існування СРСР, у КНР відбулася суттєва трансформація процесу. Так, зокрема слово “план” (китайською 计划 *jìhuà*) в урядових документах було змінено на термін “програма” (规划 *guīhuà*), що відображає відхід від практики задавання для економіки чітких цілей та рубежів, які треба досягнути, а перехід до системи контролю й визначення напрямків розвитку соціальної та економічної політики. (Цим можна пояснити, що китайці досить спокійно ставляться до того, що певні цілі цих програм у минулому не були виконані, а перегляд старих планів у 2008–2009 роках, може вважатися навіть бажаним, не лише через глобальну фінансову кризу, а виходячи з того, що в них були інкорпоровані також і рішення 17-го з’їзду КПК від 2007 року.)

Зменшення урядового втручання в економіку, підвищило значення ринкових факторів сприяло децентралізації управління. Проте для узгодження програм розвитку в нових умовах стає необхідним тривале обговорення й координація з низу до верху та на вищих щаблях влади.

На початку 2009 року, коли в Китаї усвідомили, що антикризові заходи діють, фактично почалася активна розробка планів наступної п’ятирічки. Слід тут зазначити, що план п’ятирічки в КНР не є лише єдиним документом, а радше ціла система політичного й економічного планування, яка складається з директив партії, ініціатив керівних органів, раніше затверджених планів регіонального розвитку й довготривалих стратегій розвитку держави, які тим не менше дуже часто переглядаються й оновлюються з кожним п’ятирічним циклом, а подекуди й частіше. Після затвердження прорами п’ятирічки на сесії ВЗНП, він стає основою для розробки сотень, якщо не тисяч, нових постанов, інструкцій, правил і циркулярів для виконання конкретних завдань. Вони переважно приймаються в перший рік п’ятирічки, проте буває, що їх удосконалення триває наступні роки, що робить цей процес фактично безперервним.

На думку західних експертів процес укладання та виконання планів п’ятирічки можна поділити на такі умовні етапи:[7]

1. Листопад 2008 р. – **НКРР скликає раду експертів для розробки й складання програми п’ятирічки;**
2. Середина 2009 р. – принципи для розробки програми визначені;
3. Друга половина 2009 р. – укладання попереднього плану;
4. Жовтень 2010 р. – Пленум ЦК КПК затверджує “рекомендації” (guideline, 建议 *jiànyì*) щодо 12-го п’ятирічного плану;
5. Березень 2011 р. – Сесія ВЗНП вивчає та затверджує програму п’ятирічки.

Китайські джерела умовно поділяють процес планування 12-ї п’ятирічки в дев’ять етапів [8].

У середині 2008 року одночасно з переглядом планів 11-ї п’ятирічки Департамент стратегічного планування Національної комісії з розвитку й реформ (НКРР) та спеціалісти Університету Цинхуа спільно з Центром розвитку й досліджень при Держраді КНР провели дослідження щодо виконання запланованих показників, і виявили, що частина з них уже була перевиконана (зокрема показники зростання ВВП), щодо інших виконання визнано проблематичним.

Листопад-грудень 2008 року НКРР вирізнило 20 пріоритетних питань, які мали обговорюватися в рамках підготовки до укладання плану, група з кількох економістів мала працювати над ними майже цілий рік. Одночасно свої плани щодо п’ятирічки розробляли керівники провінцій та автономних районів і вели-

---

ких міст Китаю. Окрім того 19 січня 2010 року в Пекіні відбулося засідання 2-го пленуму Економічної й соціальної ради Китаю (ЕСРК), загальнонаціональної організації, яка діє під керівництвом Всекитайського комітету Народної політичної консультативної ради Китаю (ВК НПКРК). Її члени мають завдання вивчити ключові питання соціально-економічного розвитку й подати на розгляд уряду та партійному керівництву рекомендації та довідкові матеріали для розробки головних положень програми 12-ї п'ятирічки [9].

Третій етап – це обговорення запропонованих пропозицій щодо плану в рамках нарад і виступів керівництва КНР, їх зустрічей у регіонах. Зокрема вже у 2009 році КПК були визначені ідеологічні основи для розробки нового 5-річного плану. Це концепції “наукового розвитку” та “всеохоплюючого зростання”, побудови “гармонійного суспільства”, себто саме ті, які за два роки перед тим затвердив черговий з'їзд КПК. Навіть гасло під, яким укладався план була змінена – “Міцна держава, заможні люди” (国强民富 *guóqiáng mínfù*) на “Заможні люди, міцна держава” (民富国强 *mínfù guóqiáng*). Переміна мала свідчити про те, що проблеми людей тепер стоятимуть на пріоритетному місці [10]. Ця філософія передбачає не лише збільшення показників ВВП країни, але й збалансований розподіл досягнень стрімкого економічного зростання між всіма верствами населення та регіонами країни з різним ступенем економічного розвитку, апелювання до задоволення потреб конкретної людини. Адже збільшення майнового розшарування суспільства та дисбаланс регіонального розвитку розглядаються в Пекіні як найбільш суттєві загрози внутрішній стабільності. Отже, восени 2009 року уряд наголосив, що головними завданнями п'ятирічки є вдосконалення макрорегулювання й макроконтролю за економікою, активна фінансова й гнучка валютна політика, подальше врегулювання економічної структури, вирішення проблем села, посилення заходів, щодо покращення добробуту людей, через створення ширшої соціальної мережі, підвищення рівня мінімального заробітку.

У вересні 2009 року уряд спільно з Академією наук КНР та представниками інших академічних установ провів дві наради, щодо визначення шляхів подальшої індустріалізації країни, які стали основою для доповіді голови уряду Вень Цзябао “Наука й техніка забезпечать сталий розвиток Китаю”, яку він виголосив 23 листопада 2009 року [11].

Уже тоді були визначені 7 “нових стратегічних галузей” економіки, розвитку яких у найближчі п'ять років буде надано пріоритет: 1) інформаційні технології нового покоління, 2) охорона навколишнього середовища й екологічні технології, 3) енергозбереження й нетрадиційні та альтернативні джерела енергії, 4) біотехнологія, 5) високотехнологічне обладнання з великою доданою вартістю, 6) матеріалознавство та 7) створення автомобіля з двигуном на нових видах енергії. Експерти також відзначають, що три з названих галузей мають певне природоохоронне значення, а отже, можуть розглядатися, як елемент стратегії сталого розвитку, у той час, як чотири інші – орієнтовані на новітні технології, мають на меті підвищення кінцевої вартості товарів. Китай заявив про бажання з країни-виробника перетворитися в країну, що розвиває інноваційну економіку, побудовану на наукових досягненнях і передових технологіях, які б при цьому мали китайське походження. (Хоча запозичення “ноу-хау” із закордону не виключаються, проте його впровадження в практичне життя буде здійснюватися лише за умови його “адаптації” і “вдосконалення” до китайських реалій і потреб). Слід також зазначити, що Китай прагне підвищити до 2,2% ВВП інвестиції у сфері “досліджень і розвитку”, а також наукову освіту. Був установлений

новий індикатор – до 2015 року на 10 тис. мешканців має припадати 3,3 патенти, що є заохоченням для китайських компаній зосередитися на власних розробках і захисті інтелектуальної власності, замість існуючої практики копіювання або відтворення товарів закордонного походження.

Майже через рік – 8 вересня 2010 року Держрада КНР визначила пріоритетні напрямки розвитку цих “нових стратегічних галузей” і 37 проектів у межах окремих індустрій, їх завдання та відповідні додаткові заходи.

Ще за місяць у ЗМІ Китаю, з’явилися повідомлення, що поряд з “новими стратегічними галузями” уряд визначив ще три “гарячі” сфери інвестування:

- заохочення й розширення споживання – зокрема передбачено за умови 7% зростання ВВП збільшити частку кінцевого споживання до 55% у ВВП на 2015 рік.
- будівництво швидкісних залізничних доріг – до 2015 року мережа має зрости до 120 тис. км., зараз існує 80 тис. км.
- розширення галузі виробничих послуг для промисловості та сільського господарства з нинішнього рівня у 43% ВВП. [12]

Одночасно в рамках цього обговорення укладається “чернетка” майбутнього плану – деякі ідеї, як доповнюються так і вилучаються з документа. Цей процес можна було простежити в китайських ЗМІ, через які до обговорення залучалося більше людей, вивчалася реакція громадян і думки експертів.

Так, у базових документах, якими керувалися під час розробки планів п’ятирічки, зокрема, йдеться про побудову модерної індустріальної системи, скоординованого регіонального розвитку з підвищеною увагою до села, балансування потреб економічного та соціального прогресу, створення в Китаї дружнього до навколишнього середовища та енергетично ефективного побуту людей. На початкових стадіях планування йшла мова, що сільське господарство в Китаї може, у перспективі 5-10 років, стати рушійною силою економічного зростання. Стратегічний вибір проте було зроблено на користь пришвидшеної урбанізації малих міст, стимулювання внутрішнього попиту на товари та послуги, замість того щоб покладатися на експорт і інвестиції з-за кордону. Згадано також, про рішення 17-го з’їзду КПК до 2020 р. у чотири рази збільшити середньодушовий ВВП Китаю, по відношенню до показників 2000 р. до 10 тис. доларів США. Одночасно темпи зростання ВВП запропоновано скоротити до середнього рівня 7%, що навіть нижче ніж було до цього.

Зберігаючи високі темпи росту, Китай прагне одночасно прискорити реструктуризацію економіки й трансформацію економічної моделі, посиливши увагу до стратегічних секторів економіки нового типу. Щодо низки галузей з надмірними виробничими потужностями, або тих, що не створюють кінцеві продукти з високою доданою вартістю буде продовжена політика реструктуризації, а також політика злиття дрібних підприємств у великі компанії, які будуть відігравати провідну роль на локальному ринку й здатні конкурувати з іноземними компаніями глобально.

У соціальному аспекті головним завданням є побудова “гармонійного суспільства” через підвищення стандартів життя. Головною стає ідея “перерозподілу” доходів, зменшення майнового розшарування громадян, що стає запорукою будівництва в перспективі до 2020 року суспільства “середньої заможності” (小康 *xiǎokāng*), в якому всім громадянам гарантовано задоволення базових життєвих потреб. Отже, врешті в планах на цю тему, йшлося про те, що уряд прагне прискорити урбанізацію, перетворити мігрантів-робітників із сіл, у міських жителів, забезпечивши для понад 200 млн. осіб дешеве житло, соціальні гарантії та робочі

місця, головним чином у невеликих містах і містечках у центральних районах країни. Буде покращено також соціальний захист робітників.

Ці та інші плани були врешті обговорені та схвалені рішенням 5-го пленуму ЦК КПК 17-го скликання 18 жовтня 2010 року. За його підсумками з'явилися два документи – “Рекомендації ЦК КПК щодо 12-ї п'ятирічної програми соціально-економічного розвитку” (中共中央关于制定国民经济和社会发展第十二个五年规划的建议) та “Пояснення до рекомендацій ЦК КПК щодо 12-ї п'ятирічної програми соціально-економічного розвитку” (关于制定国民经济和社会发展第十二个五年规划的建议的说明).

Слід відзначити, що в “Рекомендаціях” зазначалися, що існують 10 головних перешкод для виконання планів п'ятирічки. Вони наступні:

1. Ресурсні обмеження: в енергетиці й корисних копалинах;
2. Розбазарювання інвестицій і незбалансоване споживання;
3. Диспропорція в доходах населення;
4. Незначні можливості й ресурси для внутрішніх наукових інновацій;
5. Нераціональна структура виробництва: домінування важкої індустрії над сферою послуг;
6. Сільське господарство кволе й не розвинене;
7. Процеси урбанізації й розвитку села не скоординовані;
8. Система найму на роботу досі не врегульована;
9. Соціальні протиріччя стали більш кричущими;
10. Досі існують перешкоди для наукового розвитку, їх усунути буде дуже складно.

Таким чином, процес планування, що тривав понад рік завершився, і Національна комісія з розвитку й реформ (НКРР) оголосила, що до 31 грудня 2010 року прийматиме всі зауваження щодо планів п'ятирічки від звичайних громадян, представників бізнесу (включаючи й іноземний) і експертів.

При цьому голова НКРР Чжан Пін зазначив, що остаточне визначення обов'язкових параметрів 12-го п'ятирічного плану КНР, а також пріоритетів до тих пір допоки всі коментарі не будуть опрацьовані. Вже після цього документ був поданий на розгляд та затвердження законодавцями під час 4 пленарної сесії ВЗНП 11-го скликання в березні 2011 року.

Затвердження й остаточні зміни

Попри рутинну та досить прозору процедуру планування та укладання так званої “чернетки”, або «начерку» програми п'ятирічки – **Основних положень програми економічного й соціального розвитку** (中华人民共和国国民经济和社会发展第十二个五年规划纲要), який врешті й буде поданий на розгляд законодавців - досі залишається здебільшого закритою фінальний етап опрацювання всіх пропозицій, а також рекомендацій експертів і цілих інститутів, як китайських, так і іноземних. Ця фінальна робота тривала в січні й лютому, коли додаткові ідеї розглядаються на різних рівнях і в разі необхідності інтегруються в попередні проекти.

5 березня 2011 року варіант “начерку” Основних положень був поданий на розгляд 4-ї сесії ВЗНП 11-го скликання. При цьому слід зазначити, що голова Держради КНР Вень Цзябао, представляючи проект документу, зазначав, що “Китай зіткнувся з дуже складною ситуацією, щодо розвитку”, “через комплекс інституційних дисбалансів і структурних проблем макроекономічний контроль стає більш складним”. Після тижня обговорення в парламенті 14 березня 2011 року Основні положення програми економічного й соціального розвитку 12-тої п'ятирічки були схвалені законодавцями після чого документ було опубліковано [13].

Аналіз остаточного варіанта Програми свідчить, що він у дечому відрізняється від попередніх планів та навіть “рекомендацій”, які затвердив 5-й пленум ЦК КПК 17-го скликання в жовтні 2010 року і не відповідає тому, про що говорили китайські керманічі взимку 2011 року [14]. Перш за все, слід звернути увагу, що статті щодо зменшення майнового розшарування суспільства і заходи щодо збільшення внутрішнього споживання поставлені в залежність від рівня інфляції. Якщо вона перевищить певні показники (у середньому 4% на рік), влада скоротить або тимчасово призупинить соціальні виплати та програми. Такий підхід фактично є суттєвою переминою в напрямку розвитку, про, що йшла мова в підготовчий період, відмови від проголошеного в жовтні 2010 року принципу *mingfu guoqiang*. Таким чином, загрози соціального характеру, зокрема майнове розшарування суспільства, за цих умов не може бути швидко усунуто. Тим не менше зазначається, що будуть прийняті заходи щодо стимулювання внутрішнього споживання, мінімальна заробітна плата буде зростати на 13% на рік.

Щодо розвитку сервісної галузі, то в підсумку її до 2015 року вирішили збільшити лише до 47% від ВВП. Одночасно сільське господарство не одержало певних гарантій для подальшого пріоритетного розвитку. У плані лише вказано, що село має забезпечити продукцію зернових на рівні не менше 540 млн. тон на рік і зберегти площу сільськогосподарських угідь на рівні 1.818 млрд. му. Показників кількісного зростання для сільського-господарства не вказано взагалі.

Перевага зроблена для урбанізації. Вона має зрости за п’ятирічку з 47,5% до 51,5%. Саме в містах буде створено 45 млн. нових робочих місць (що, однак є скороченням від планів 11-ї п’ятирічки). У цілому переселення в невеликі міста торкнеться 100 млн. селян, що удвічі менше раніше виголошених оцінок. Для їхнього розселення буде побудовано 36 млн. помешкань, які будуть доступні для людей з низькими доходами. Безробіття в містах планується втримувати на рівні до 5%. Для 357 млн. міських жителів буде уведена мінімальна пенсія, а селяни будуть охоплені базовим пенсійним забезпеченням на 100%. Уряд продовжить реформу системи охорони здоров’я, продовжуючи її поширення базового медичного забезпечення на всю територію Китаю. Планується консолідувати фармацевтичний сектор, ліквідувавши ринок, на якому діють 13 тис. дрібних компаній виробників і дистриб’юторів медикаментів.

Проте найбільш кардинальні зміни будуть стосуватися промислового сектору та індустріальної політики. У главі 3, фінального варіанту Програми, йдеться про те, що науковий підхід є головною вимогою, у той час як, розвиток “нових стратегічних галузей” визначено, як пріоритет для держави. Сім нових галузей визначені, як головні фактори економічного розвитку Китаю в майбутньому і як перехід, від виробництва напівфабрикатів до системи виробництва повного циклу з продукцією, яка має високу додану вартість. У планах 12-ї п’ятирічки зазначається, що частка “нових стратегічних галузей” з 5% у ВВП КНР у 2010 році, має зрости до 8% у 2015-му, а у 2020 році сягнути 15%. За наступну п’ятирічку, для досягнення цієї мети держава прагне інвестувати в індустріалізацію 14 трлн. юанів (2,16 трлн. доларів США).

Заплановано розширити використання ресурсного потенціалу західних провінцій Китаю, одночасно перемістивши туди частину підприємств, що обслуговують внутрішні потреби. У прибережних провінціях залишатимуться лише виробництва, орієнтовані на експорт. Автомобілебудування, металургія, виробництво цементу, виробництва промислового обладнання, алюмінієва промисловість, ви-

---

сокі технології та фармація будуть узяті під особливий контроль держави, у них буде проведено масштабне злиття дрібних підприємств у великі загальнонаціональні компанії, які стануть лідерами ринку, і зможуть конкурувати на зовнішньому ринку. Поставлене завдання перетворити Китай на “сильну економічну державу”, через трансформацію в промисловості.

Докладний аналіз цієї частини свідчить, що головна перебудова торкнеться саме галузі, орієнтовані на експорт, проте ця трансформація відбуватиметься саме заради підсилення їх глобальної конкурентоспроможності, що також є відходом від планів насичення внутрішнього ринку товарами власного виробництва й стимулювання споживання.

Величезні за обсягами робіт і капіталовкладеннями проекти заплановано в енергетиці, залізничному транспорті й цивільній авіації.

Дуже приблизний підрахунок статей оцінює необхідні витрати на ці проекти в наступні роки на рівні кількох трильйонів доларів США, яких китайський бюджет поки що не передбачає. ВВП Китаю у 2015 році має сягнути 55,8 трлн юанів. За даними 2010 року ВВП становить 39,8 трлн. юанів. (що є приблизно 6 трлн. доларів США). Отже, у план фактично закладена велика інфляція і зростання грошової маси M2.

Так само не прописані чітко енергетичні потреби Китаю в цей період, хоча знову поставлена мета за п'ятирічку зменшити витрати енергії на одиницю ВВП на 16%. Цікаво також відзначити, що, прагнучи поступово відмовитися від використання кам'яного вугілля, як головного енергоносія й зосередитися на використанні атомної енергетики й природного газу, Китай не включив Росію в перелік постачальників природного газу в найближчі 5 років, що відбиває складність переговорів Пекіну з Москвою по ціні на газ.

Після затвердження планів 12-ї п'ятирічки настала черга провінційних та місцевих адміністрацій та окремих установ привести свої плани у відповідність до загальнодержавних пріоритетів приймаючи власні “цільові програми” і “спеціальні плани” щодо виконання окремих положень загального плану. Ця робота тривала влітку 2011 року й на тепер уже фактично завершена в багатьох напрямках, але на тепер постає питання, на скільки керівники на місцях усвідомлюють настанови уряду, переключити увагу з “росту будь-якою ціною”, на помірне, проте “якісне” зростання, яке б супроводжувалося економічною реструктуризацією, зміною моделі розвитку. У планах деяких міст і регіонів залишаються показники зростання від 8% до 13% на рік.

Політична значимість плану полягає в тому, що він забезпечить сталість політики розвитку і політичного курсу нинішнього керівництва на ближчі роки. Напередодні наступного, 18-го з'їзду КПК наміченого на другу половину 2012 року подальшого розвитку набуватиме “політична реструктуризація”, яка, зокрема, у планах п'ятирічки означена, як покращення керівного стилю і запровадження в Китаї ефективних методів державного управління, посилення відповідальності посадовців, прозорості владних рішень. Не виключені окремі експерименти щодо поступової лібералізації та демократизації внутрішніх партійних та урядових процедур. Однією з найважливіших подій політичного життя Китаю в періоді, що розглядається, стане перехід влади від четвертого до п'ятого покоління китайських керівників. Процес уже почався з призначення та затвердження на посаді заступника голови Центральної військової комісії, заступника голови КНР Сі Цзіньпіна, який, ймовірно, перебере від голови КНР Ху Цзіньтао вищі державні та партійні посади у 2012-13 роках.

В ідеологічному будівництві буде продовжена політика зміцнення керівної ролі КПК, як “головного гаранта” виконання завдань 12-го п’ятирічного плану. У сфері культури планується покращення методів та засобів пропаганди китайської культури у світі та всередині країни, поглиблення та розширення “політики відкритості” Китаю для зовнішнього світу.

Висновки

Плани 12-тої п’ятирічки, а також тривалий та сталий розвиток КНР за минулі десятиліття реформ, дозволяють зробити припущення та прогнози на дальшу перспективу наступних 10-20 років. Аналіз деяких з них, вказує, що Китай буде впевнено розвиватися й наділі. Зберігаючи сучасні темпи зростання, він перетвориться на найбільшу економіку світу в 2018-2020 роках за обсягом ВВП. Натомість, у наступні роки факторів, які загрожують упевненому розвитку Китаю стає все більше. Після кризи 2008 року зовнішні сприятливі умови для проведення подальших перетворень у Китаї, зміцнення держави і її економіки великою мірою зникли, внутрішні – не були своєчасно створені.

Кардинальний вибір моделі розвитку на користь розширення внутрішнього споживання і задоволення базових потреб людини є вірним, адже в ньому скритий великий потенціал для розвитку країни з населенням понад 1,3 млрд. осіб. Натомість, у теперішніх умовах перехід до нової моделі лише проголошений, тоді, як плани п’ятирічки ще не передбачають усеохоплюючого зростання доходів громадян, а також збільшення випуску товарів соціально-побутового призначення. Ймовірно китайська економіка залишатиметься в значній мірі орієнтованою на експорт, адже саме він додає потужності Китаю, посилює його роль у світі. Натомість слід зазначити, що вже від 2009 року обсяги приватного споживання в Китаї стабільно перевищують обсяги експорту і до 2015 року співвідношення між ними сягне 28,5 трлн юанів проти 16 трлн. юанів. Позитивним фактором є посилені увага до сфери послуг (хоча плани задають досить скромні параметри його зростання за п’ятирічку). Розширення сфери послуг стає актуальною для Китаю через старіння населення, яке триватиме й надалі через дотримання Пекіном жорсткої політики у сфері народжуваності.

Характерною рисою розвитку Китаю стає “екологічність”. І попри те, що деякі плани в минулі роки не були виконані, програма 12-ї п’ятирічки засвідчує, що це питання вже стало нагальним для забезпечення фактичного виживання китайської нації в межах сучасного Китаю.

Перехід від економіки, що великою мірою залежить від інвестицій до економіки, що спирається на інновації на тепер вважається в Китаї єдиним можливим шляхом забезпечення подальшого стрімкого розвитку країни. Натомість досягнення цієї мети лежить за межами планів 12-ї п’ятирічки, а в найближчі роки саме в цьому переході коріняться найбільші загрози для стабільного розвитку, адже Китай імовірно не зможе за короткий термін змінити цілу структуру економіки на створення, якої знадобилися десятки років реформ, і яка працювала весь цей час достатньо ефективно. Тим більше тепер ідеться про зміну цілої економічної моделі.

Попри наслідки глобальної фінансової кризи, яка викликала зростання протекціонізму, Пекін намагається прив’язати плани свого розвитку до глобальних тенденцій, висунувши ідею “гармонійного” розвитку, постійно говорячи про концепцію “мирного підйому” Китаю та “теорію спільної відповідальності”. Попри недостатню увагу до цих теоретичних засад китайського розвитку з боку іноземних урядів, Китай посилює свій вплив у світі. Механізми його інтеграції і комунікації зі світом наділі все більше будуть визначатися саме такими підходами, що

створює нові умови існування для країн на які Китай матиме зростаючий вплив, або з якими має тісні зв'язки – Україна в їх числі. Це все створює більш нагальною необхідність усвідомлення подальших планів розвитку Китаю, постійний моніторинг змін та сучасних процесів, що відбуваються в цій країні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

[1] 中共十七届五中全会在京举行 URL: http://paper.people.com.cn/rmrb/html/2010-10/19/nbs.D110000renmrb_01.htm

[2] 中华人民共和国国民经济和社会发展第十二个五年规划纲要, Газета “Женьмінъ жибао”, 17/04/2011 с.1 URL: http://paper.people.com.cn/rmrb/html/2011-03/17/nw.D110000renmrb_20110317_2-01.htm

中共中央关于制定国民经济和社会发展第十二个五年规划的建议 URL: news.xinhuanet.com/politics/2010-10/27/c_12708501.htm

[3] “Женьмінъ жибао”, “China Daily”, “环球时报”, агенція “Сінхуа” та інші видання.

[4] Новини агенції “Сінхуа” URL: <http://news.xinhuanet.com/>; Новини КПК - URL: <http://cpc.people.com.cn/>

[5] 2006 год – начало 11-й пятилетки Чжуннаньхай объявляет о четырех переходах 16:47.06/01/2006 // Сайт “Женьмінъ жибао” – <http://russian.people.com.cn/31521/4005540.html>

[6] В первом полугодии с.г. энергозатраты на единицу ВВП Китая выросли на 0,09 проц. 2010-08-04

[7] APCO Worldwide, “China’s 12th Five-Year Plan: How it actually works and what’s in store for the next five years” (December 10, 2010), p. 2

[8] Democratic process of planning // газета “China Daily” 10/03/2011 p. 9 -http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2011-03/10/content_12146795.htm

[9] В Пекине состоялся 2-й пленум ЭССК 3-го созыва Агентство Синьхуа 08:31 20/01/2010 // Сайт “Женьмінъ жибао” – <http://russian.people.com.cn/31521/6873488.html>

[10] APCO Worldwide, “China’s 12th Five-Year Plan: How it actually works and what’s in store for the next five years” (December 10, 2010), p. 4

[11] Разрабатывается программа по экономической активизации семи новых отраслей 10:06.18/12/2009 // Сайт “Женьмінъ жибао” – <http://russian.people.com.cn/31518/6846001.html>

[12] Четыре “горячи” инвестиционные сферы в период 12-й пятилетки 10:06.20/10/2010 // Сайт “Женьмінъ жибао” – <http://russian.people.com.cn/95181/7172092.html>

[13] 中华人民共和国国民经济和社会发展第十二个五年规划纲要 – Газета “Женьмінъ жибао”, 17/04/2011 с.1 // Сайт “Женьмінъ жибао” – http://paper.people.com.cn/rmrb/html/2011-03/17/nw.D110000renmrb_20110317_2-01.htm

[14] Steve Dickinson “China’s 12th Five Year Plan. A Necessary Revisiting. Part I.” Posted on April 13, 2011 // Сайт “China Law Blog” - http://www.chinalawblog.com/2011/04/chinas_12th_five_year_plan_a_necessary_revisiting_part_i.html

Steve Dickinson “China’s 12th Five Year Plan. A Necessary Revisiting. Part II. The Reality” Posted on April 14, 2011 // Сайт “China Law Blog”. – http://www.chinalawblog.com/2011/04/chinas_12th_five_year_plan_a_necessary_revisiting_part_ii_the_reality.html